

ЧЕЖЊА ЗА ВЕЛИКИМ ДЕЛИМА И ПОВРАТАК МАЛОЈ СУДБИНИ

Крста Поповски, *Судбине*, „Дерета”, Београд 2012

За сагледавање књижевног дела, поред изразите херменеутичке умешности, проницљивог ума који разуме и осећа оне најфиније, често скривене значењске линије и емоционалне нијансе дела, поред познавања поетике неког писца и епохе којој припада, поред великог читалачког, али и животног искуства, понекад је потребно и стрпљење. Управо таквог читаоца, сталоженог, упорног и одлучног у настојању да открије суштину књижевне творевине, захтева четврти по реду роман Крсте Поповског *Судбине*. Јер, романескни јунаци и ситуације у којима се они налазе, не само да су крајње необични и тајанствени – главни јунак, опседнут чудном мишљу о сопственој посебности, окупља следбенике у тежњи да изграде храм, неки ликови остају без судбина, а присутна је и посве натприродна појава смањивања тела јунака – него су у потпуности расветљени и на упечатљив начин осмишљени тек пред сам крај романа. Тако је решеност књижевног рецепијента да пристане на загорнетну пишчеву игру и дело прочита до краја подстакнута, ако не примаљивошћу поменутих неубичајених догађаја, а оно засигурно приповедним умећем Поповског, имагинативном и језичком свежином којом његово дело одише.

Ситуирањем својих јунака у парадоксалне или незавидне животне ситуације, у којима јединка функционише као оруђе у рукама моћника усмерених на остваривање својих интереса, Поповски је моделовао посвраћену слику друштва, засновану на непродуктивном раду бирократских структура и искоришћавању успешних појединаца. Зоран Тешић, главни јунак романа, дипломирани астрофизичар запослен као стручни сарадник у Националној служби за запошљавање, спознаје, не само да ова институција никоме није нашла службу, него и да он сам обавља посао на ком заправо посла нема; његово радно време засновано је на пуком смишљању разних образложења, изговора, утешних и подстицајних речи онима који покушавају да преживе. Оваква апсурдност света, као и рефлексивна о радости укућана када незапослени, па отуда незадовољни и џангривави члан породице оде до Националне службе за запошљавање омогућивши им коначно неколико сати мира, упућују на реализацију оног гогољевског смеха кроз сузе у романескном ткиву, веселости стопљене са горком спознајом о тежини човековог трајања. Мисао о томе како појединци изврсни у својим занимањима лако могу постати предмет политичке манипулације, Поповски развија кроз ликове који су лишени судбине: од изврсног кошаркаша Драгомира Несторовића и

даровитог сликара Марића до бекетовски осакаћених и гротескних јунака (слепа балерина, нема певачица, генерал без ноге), који додатно наглашавају свест о апсурду.

Позиција приповедача поверена је управо Тешићу, јунаку који записује сећања на свој животни пут и преображај, при чему приповедно ја, оглашено у иницијалним редовима романа, уступа место доживљајном ја, које инклинира ка асоцијативности, промишљању и преиспитивању тренутних догађаја и сопствених поступака. Тешићева сећања сведочанство су о животу једног нежење који је „читаву своту свог момачког времена умудрио” и, суштински одвојен од стварности и конкретног деловања, у честим часовима доколице бежао у контемплацију, да би, напоследку – схвативши Несторовићево физичко смањивање као последицу божијег одузимања судбине и додељивања човеку слободе избора, а саме приче кошаркаша о отетим судбинама као изливе мудрости, због којих га и ословљава именом грчког митског јунака Нестора – умислио да је управо он одабран да, заједно са својим апостолима и градитељима Несторовићем и Марићем, окупи људе без будућности и подигне храм. Поповски на изузетно упечатљив начин пародијски обликује фигуру месије, тачније, јунака који се заноси мишљу о великим делима, сопственом значају и послању. Јер, не само да се месија не држи сопствених начела (прокламује човеково слободно деловање, а сам, осим што ламентира над пропуштеним животним, нарочито љубавним приликама правдајући се страхом од брака, не чини ништа како би уредио свој свет), него све схвата погрешно и буквално: од концепта грађења храма до свог и Несторовићевог смањивања, које не указује на непостојање судбине, већ на присуство акромикрије, болести узроковане смањеним лучењем хормона предњег режња хипофизе (хормона раста).

Кључну улогу у демистификовању јунака-месије и његовом преображају писац додељује Симониди (Иди) Вранић, Тешићевој колегиници, дугогодишњој вољеној жени са којом, премда и даље телесно близак, никада није започео заједнички живот, јунакињи чија је психолошка и карактерна конституција далеко стабилнија у односу на Тешићеву структуру личности; њен је лик, заправо, изванредан пример постизања хармоније између два супротна модела живљења – *vita activa* и *vita contemplativa*, јер, ма колико тежка осмишљавању света и оплемењивању духовне сфере свог бића, јунакиња никад не губи везу са реалношћу нити одустаје од повољних животних прилика. Поглављем „Тумачи” и Зорановим читањем Идине необјављене књижевне творевине „Јеванђеље по Марији”, пева који алудира на његове ставове о судбини, одабраности и зидању храма, Поповски крајње луцидно, на потпуно другачији начин од оног како је започео, осветљава мотив

храма и јунаково смањивање, уздижући романескно ткање на ниво универзалних људских кодова. Првобитан јунаков концепт зидања храма, базиран на библијској причи о Соломоновом храму у Јерусалиму, али и на масонској алегоријској драми о градитељу Хирам Абифу, бива разорен Идиним тумачењем свог пева и овог мотива у њему који, метафорички обликован, означава изградњу новог бића, детета, коју јунак треба да обави (Тешић, након спознаје о свом умишљеном проповедништву и значају оснивања породице, отуда себе зове Хектором, упућујући на митског јунака, посвећеног мужа и оца). Смањивање јунака, пак, не одвија се искључиво на физичкој равни, него и на духовном нивоу; ради се, заправо, о свођењу човека на праву меру, стишавању мисли о самодовољности и сопственој посебности, умиривању чежње за великим делима, материјалним угодностима и престижним друштвеним статусима, те окретању малој судбини, оним свакодневним и успутним животним радњама и детаљима, заједништву и бризи о прокреативном процесу.

Историја једне љубави, испричана фрагментарно, кроз сећања приповедача, и особине љубавног односа главних ликова натопљени су рафинираном осећајношћу, суптилном и дискретном, али увек присутном, која сведочи да је и писац, попут својих јунака, пронашао меру, оптималну емоционалну температуру романескног ткива, која избегава крајности, претеран набој осећања или, пак, дистанцираност и хладноћу. У роману Поповског представа о идеалној љубави, којој су стране препреке и све оне непријатности свакодневних људских радњи и ритуала, укинута је крајње маштовитим, иновативним и депатетизованим поређењима љубавне везе са ентитетима реалног света: тако свађе љубавника личе на клозетску шољу што трпи све грубе речи, јецаје и извињења и, попут ревносне социјалне раднице, мири супротне стране, лавабо се перцепира као симбол отрежњења и кајања, док када функционише као место на ком се тела љубавника ослобађају терета устаљене свакодневице. Необична поређења су, уједно, најфреквентније стилско средство којим се описује романескни свет: погледи и неспоразуми Тешића и Несторовића представљени су кроз аналогију са аутомобилским фаровима и сударима, док употреба војне терминологије карактерише опис јунаковог избегавања Идиних питања, те моћне пешадијске коњице, која опседа његову тврђаву тј. тајну о месијанству и сусрету са следбеником Нестором.

Предзадње поглавље „Вечера” перцепира се као уметнички изузетно успео део романа, нека врста рекапитулације његових основних мисли, у којем главни јунак, окупивши своје градитеље (Несторовића, Марића, али и поменуте гротескне јунаке), објашњава погрешност својих проповеди и важност породице. Овај текстуални сегмент

указује на наглашено присуство карневалског осећања света оствареног у призорима неумереног јела и пића, телесне необузданости, веселости и лакрдијаштва, који доводе у везу роман Поповског са традицијом карневализације у књижевности и њеним најзначајнијим представником Раблеом. Писац је, заправо, ослањањем на концепцију карневализације, на најбољи начин реализовао тему породице будући да обе сугеришу исто, плодност, обнављање и стварање новог живота. Рецидив друге релевантне мисли романа, пак, садржан је у самом наслову поглавља који евоцира познату вечеру из хришћанске традиције, али само зато да би подсетио како истинског месије у роману Поповског нема, како су претерана самоувереност и вера у сопствену предодређеност илузорне и јалове, како човек, гоњен жељом, не треба да пита „зашто само / довде? / На сувишна питања, одговора ионако нема.” (*Познај самог себе*, Јован Христић).

Виолета МИТРОВИЋ